

Evas døtre

ROMAN
LYNN AUSTIN

LYNN AUSTIN

EVAS
DØTRE

LOHSE

***“ ... for jeg, Herren din Gud, er en lidenskabelig Gud.
Jeg straffer fædres skyld på børn, børnebørn og
oldebørn af dem, der hader mig; men dem, der elsker mig
og holder mine befalinger,
vil jeg vise godhed i tusind slægtled.”***

ANDEN MOSEBOG 20,5-6

PROLOG

1980

“Nå, hvad er I blevet uvenner over denne gang?” Emma Bauer vidste, at hendes datter og barnebarn havde været oppe at skændes, så snart de kom ind ad døren til hendes lejlighed. Hendes datters omhyggeligt plukkede øjenbryn var rynkede og hendes mund sammentrukket som snorelukningen på en sæk. Hun holdt sine arme og skuldre stive og tasken klemmt ind til siden. Emma indåndede den skarpe duft af fransk parfume, da Grace kyssede hendes kind.

“Vi har ikke skændtes, mor.”

Emma smålo. “Vel har I så. Ærligt talt, det tager kun femogtrediven minutter at køre herover. Kan I ikke lade være at mundhugges på den korte tur?”

“Suzanne og jeg kom for at hjælpe dig med at flytte, ikke for at få luftet beskidt undertøj.”

“Hvis du kunne se den tordensky, der hænger over jer, ville du ikke stå og snakke om vasketøj.”

“Det er bare noget, du bilder dig ind, mor.” Grace smilede kort til Emma og vendte sig så mod Suzanne med et dræbende blik, der tydeligvis sagde: *Ikke foran bedstemor.*

Suzanne rullede med øjnene. “Bedstemor finder alligevel ud af det før eller siden.” Hendes ansigtstræk og bevægelser var løse og ligegyldige ligesom de blegede jeans og den kæmpestore bluse, hun havde på. Suzanne var tredive år gammel, men hun kastede sin skuldertaske hen på Emmas sofa og dumpede ned ved siden af den som en surmulende teenager. “Du er bange for at fortælle hende det, fordi du ved, at bedstemor vil være på min side.”

“Det er jeg bestemt ikke overbevist om.” Graces blussende kinder var et barometer for hendes begyndende vrede, præcis som hendes fars altid havde været. “Vores diskussion er færdig, Suzanne. Vi er kommet for at arbejde.”

“At arbejde?” gentog Emma. Hun studerede smilende sin datter. Grace var klædt i lyseblå lærredsbukser og en matchende sweater i kashmiruld, med sin sædvanlige perlekæde om halsen. I en alder af femoghalvtreds var hun stadig slank og ungdommelig, med rødgyldent hår og lakerede negle lige fra skønhedssalonen. “Jamen Gracie, jeg er glad for at se, at du tog dit gamle arbejdstøj på i dag.”

“Det der *er* mors dårligste tøj,” sagde Suzanne hånligt. “Perlerne er falske.”

Emma lo, men da Graces snerpede udtryk ikke ændrede sig, trak hun opgivende på skuldrene. “Nå, hvis I er fast besluttet på ikke at fortælle mig, hvad det handler om, så kom og få en kop kaffe, og lad os begynde at pakke.”

Grace kastede bilnøglerne hen til Suzanne. “Her, vær sød at gå ud og hent resten af de tomme kasser i bilen.” Grace fulgte efter Emma ud i køkkenet og kiggede forfærdet rundt. “Du er slet ikke gået i gang med at pakke! Jeg troede ...”

“Jeg ved det, jeg ved det, jeg lovede, at jeg ville sortere tingene. Men da tiden kom, var det virkelig svært at komme i gang. Jeg har boet her i femogtredive år, og minderne bliver ved med at trænge sig ind på mig. Jeg får ikke lavet noget.”

“Mor, det var dig selv, der ville flytte på plejehjem. Du sagde, du gerne ville ud af byen og tættere på Suzanne og mig. Det er flere måneder siden, vi snakkede om det.”

Emma lagde sin hånd over Graces. “Jeg er ikke ved at skifte mening, min ven. Jeg sørger bare over alle tabene – den gamle bydel ... alle mine venner ...”

“Jeg ved godt, det er en kliché, men du får nye venner på ingen tid. Folk plejer altid at flokkes om dig. Stephen kalder dig en menneskemagnet.”

“Jamen hvis jeg ikke kommer af med noget af alt det her bras, vil der ikke engang være plads til *mig* i min nye suite, for ikke at tale om flokke af mennesker.” Emma åbnede et af sine køkkenskabe, stirrede på virvaret af tallerkener, der ikke passede sammen, og lukkede det så igen. “Jeg kan bare ikke beslutte mig for, hvad jeg skal beholde, og hvad jeg skal smide ud.”

“Hvorfor flytter du så ikke det hele, og så kan du sortere det, når du er der?”

“Åh nej, den går ikke,” sagde Emma leende. “Det kan godt være, jeg klæder mig som en posedame, men jeg begynder ikke at bo som en. Jeg kan ikke klemme alt det bras ind på Birch Grove, om jeg så brugte en affaldskomprimeringsmaskine.”

Emma hørte dørklokkens velkendte melodi og derefter den hule, tomme lyd af papkasser, der ramte gulvet. “Vi er herude,” kaldte hun.

Suzanne vandrede ud i køkkenet og lod sig dumpe ned på en stol, som om hun allerede havde gjort en hel dags arbejde. Hun var normalt så livlig med blå øjne, der strålede, når hun talte, og udtryksfulde hænder, der gav hendes ord energi og form. Hun var karrierекvinde, redaktør for et magasin for karrierекvinder, og normalt stormede hun ind i et lokale og tog kontrollen. Hun var beslutsom, struktureret, selvsikker – nogle ville sige hård i filten, hvis de ikke kendte hende så godt, som Emma gjorde. Men noget havde lagt en dæmper på Suzannes livslyst. Hendes mørke hår faldt frem over hendes ansigt, som om hun prøvede på at gemme sig bag det.

“Hvor vil du gerne have, at vi begynder, bedstemor?” Hendes trætte stemme manglede begejstring.

“Ja, ser du, det er det, der er problemet. Jeg kan ikke beslutte mig for, hvor jeg skal begynde. Da jeg begyndte at sætte de ting til side, som jeg gerne ville

give jer, blev jeg overrasket over at opdage, at der er meget lidt, der er værd at give væk. Jeg har aldrig rigtig tænkt over det før, men da jeg blev skilt fra Karl for år tilbage, efterlod jeg nok også min egen arv.” Hun tog en slurk kaffe og mindedes Karls bitre ord så tydeligt, som hvis han havde sagt dem i går. Hun rystede sig for at fjerne dem fra sit sind og sukkede. “Vi må hellere begynde at pakke, hvis jeg skal være ude af denne her lejlighed inden onsdag.”

Emma førte an ind i dagligstuen og standsede op foran det antikke skab med kuriositeter. Hun åbnede de buede glaslåger og gjorde en bevægelse over mod en hylde med et lyserødt og grønt glasstel fra Depressionstiden.

“Lad os begynde med dem her. Vil du have dem, Gracie? Det er dine, ved du nok.”

“Mine?”

“Ja. Kan du ikke huske, hvor du fik dem fra? Fortæl Suzanne om det.”

“Nå ja ... Man fik dem i biografen under Depressionen.” Graces stemme kunne ikke skjule hendes utålmodighed over Emmas vidtløftige ekskursioner til fortiden.

“Hvis du og bedstemor var så fattige under Depressionen, hvordan kunne I så få råd til at gå i biografen?” spurgte Suzanne.

“Det ved jeg ikke ... du gav mig penge til billetter, gjorde du ikke, mor?”

“Mener du, at du ikke kan huske det?” spurgte Emma overrasket. “Alle de bøger, du læste, Gracie?”

“Åh, det er sandt. Sognets pater betalte alle børnene i kvarteret fem cents for hver bog, vi læste.” Grace smilede næsten. “Det var dengang, jeg lærte at elske bøger så meget. Jeg brugte de penge, jeg tjente, på at gå i biografen hver lørdag. Jeg glemmer aldrig, hvor stort et hjerte fader O’Duggan havde. Jeg var ikke engang katolik, men han betalte mig på lige fod med alle de andre børn.”

“Og du var den eneste, der tømte hans lommer,” sagde Emma. “Ingen af de andre børn læste særlig meget, så vidt jeg husker, ikke engang for et femcentstykke.”

Suzanne undersøgte en grøn dessertskål af præget glas. “Gav de dem virkelig væk gratis? De er så fine.”

“Vil du have dem, Gracie?” spurgte Emma igen. “Tag noget avispapir, så pakker vi dem ind. Puha, de er støvede!”

“Nej, jeg må hellere lade være med at tage dem,” svarede Grace langsomt. “Stephen hader sådan nogle små nipsting, der fylder op i hans hus.”

Suzannes reaktion kom prompte og vredt. “Mor, det er også dit hus!”

Den spænding, Emma før havde bemærket mellem dem, var tilbage på ny, og de fortsatte deres usynlige tovtrækkeri. Hun satte en tom flyttekasse på gulvet mellem dem i håb om at lette trykket. “Så bare pak stellet ind, og put det i en kasse,” sagde Emma. “Hvis ingen af jer vil have det, så lader jeg antikvitetshandleren købe det. Det betyder ikke noget.” Hun håbede, at stemmen ikke afslørede hendes skuffelse.

Rummet var stille bortset fra lyden af papir, der knitrede, når de stykke for stykke pakkede stellet forsigtigt ind og lagde det i papkassen. En nopret, lyserød sukkerskål raslede, da Suzanne løftede den ned fra hylden.

“Der er noget indeni denne her, bedstemor. Se, er det kul?” Suzanne holdt en skinnende, sort klump på størrelse med en valnød frem.

Emma huskede nogle ord, hun havde hørt for længe siden og fik tårer i øjnene. Hun gentog ordene overfor sit barnebarn. “Det er ikke kul, min skat, det er en diamant i svøb. Gud bruger pres og belastninger til at forvandle det til noget smukt.”

“Nogle gange løb vi tør for kul under Depressionen,” forklarede Grace. Hun var i gang med at pakke stellet ind med ryggen til Emma og havde ikke lagt mærke til hendes tårer. “Kul var næsten lige så dyrebart som diamanter for os på den tid. Jeg kan huske en vinter, hvor det var så koldt, at din bedstemor fik lungebetændelse og var lige ved at dø. Men efter det løb vi aldrig tør for kul igen. Det var ligesom underet i Bibelen – enken med sin oliekrug, der aldrig løb tør. Der var altid et par stykker kul på bunden af vores beholder. Fandt du nogensinde ud af, hvem der fyldte den for os, mor?”

“Jeg vidste godt, hvem der fyldte den.”

Grace snurrede rundt og kiggede på hende. “Hvem?”

Emma indså, at sandheden ville føre til flere spørgsmål, som hun ikke var villig til at svare på. Hun smilede svagt. “Jeg ville bryde et løfte, hvis jeg fortalte jer det.”

“Men det er jo lang tid siden. Hvilken forskel kan det dog gøre nu? Jeg vil vædde på, at denne mystiske person slet ikke lever mere.”

“Hvorfor graver en flytning altid fortiden så tydeligt frem?” spurgte Emma åndsfraværende. Hun stirrede på de støvede skabshylder, som om de var vinduer til hendes egen fortid. “På det seneste har jeg tænkt så meget på alle vores gamle venner og naboer fra King Street, at jeg næsten forventede, at se en af dem stikke hovedet ind ad døren – Tosse-Clancy for eksempel eller de kedelige Mulligan-søstre. Kan du huske dem?”

Grace foldede armene over brystet. “Jeg må ikke få at vide, hvem der fyldte vores kulkasse, vel?”

“Nej, min ven, jeg kan ikke sige det. Men tag kulstykket med dig hjem. Behold det til minde om, hvor godt der blev passet på os dengang i de hårde tider.”

Idet Emma rakte ud for at tage kulstykket fra Suzannes hånd, lagde hun mærke til, at hendes barnebarn ikke havde sin vielsesring på. Et blegt mærke på huden viste, hvor den engang havde siddet. Deres øjne mødtes. Suzanne stak hurtigt sin venstre hånd i lommen, som om hun ville skjule et grimt ar. Hun bed sig i læben og kæmpede for at holde tårerne tilbage. Der blev stille i rummet, bortset fra den summen, der lød fra trafikken på gaden nedenunder, og en sirenes fjerne hylen.

“Hvad er der i vejen, Suzanne?” spurgte Emma forsigtigt.

Suzanne kastede et blik på sin mor og sukkede. “Jeff og jeg skal skilles.”

“Åh nej, min skat, nej!” Suzannes ord kom så uventet, så overvældende, at det var alt, hvad Emma formåede at sige. Hun havde investeret alle sine forfejlede håb og drømme i Jeff og Suzanne, forsøgt at råde bod på sine egne fejltagelser gennem deres ægteskab.

Bag hende brød Graces skælvende stemme stilheden: “I skal *ikke* skilles, Suzanne! Det kan I ikke gøre mod jeres børn. Du og Jeff har brug for at mødes med en rådgiver og snakke om det. Hvis det drejer sig om penge, kan din far og jeg – “

“Jeg har allerede fortalt dig, at det ikke er pengene. Og vi har snakket om det. Til uendelighed. Jeg er træt af at tale om det.”

“Men en ægteskabsrådgiver kunne ... “

“Kunne hvad? Få Jeff til at ombestemme sig? Det tror jeg ikke, og lige nu er dét det eneste, der kan redde vores ægteskab.”

Emma betragtede dem begge. Hun var ked af at se de to mennesker, hun elskede, bære på sådan en smerte, og hun kunne ikke forestille sig, hvad der kunne være sket, siden Suzanne havde taget en så drastisk beslutning. Kunne Jeff have haft en affære? Hun genkaldte sig Suzannes bemærkning om, at bedstemor ville være på hendes side af skænderiet, og undrede sig over, hvorfor hun ville tro sådan. Var det, fordi Emma selv var blevet skilt for år tilbage? Hun tog Suzannes hånd i sin.

“Hvorfor, Sue?”

Emma ventede, mens Suzanne genvandt kontrollen. “Jeffs firma tilbød ham en forfremmelse, hvis han ville forflyttes til Chicago. Han sagde ja til jobbet, bedstemor. Han talte ikke engang med mig om det først. Han sagde bare ja til det – til, at han ville flytte til den anden ende af landet. Men jeg flytter ikke. Jeg har arbejdet for hårdt med at skabe min egen karriere, og hvis jeg ofrede den for Jeff, ville jeg ende med at hade ham. Jeg har ikke noget at gøre i Chicago.”

“Det kan du ikke vide,” sagde Grace. “Du har ikke engang kigget efter et nyt job der.”

“Jeg vil ikke have et nyt job, mor. Jeg vil have det job, jeg allerede har. Jeg elsker mit arbejde. Vores familier bor her. Pigerne har deres skole og deres venner. Hvordan kan han bede os om at opgive det hele?”

“Det er mærkeligt, som historien gentager sig,” sagde Emma. “Min mor måtte forlade sin familie og sit hjem i Tyskland og immigrere til Amerika for min fars skyld. Det er ... hvad? Mere end firs år siden. Hun så aldrig sin familie igen.” Emma spekulerede på, hvad Louise ville sige til sit oldebarn, hvis hun havde været i live. Ville hun sige til Suzanne, at hun tog den rette beslutning? Ville Louise være enig i, at intet ægteskab var så stort et offer værd?

“Kvinder havde ikke meget valg på den tid,” sagde Suzanne. “Men det har jeg.” Hun pakkede endnu en del af stellet ind og stak det ned i kassen.

Grace smøg sig forbi Emma og tog fat om Suzannes skuldre. "Hvis Jeff gerne vil have det job, hvis det er vigtigt for hans karriere, hvorfor vil du så stå i vejen for ham? Han er hovedet for dit hus, og ..."

"Nej, mor. Jeg tror ikke på alt det der bibel-halløj om, at kvinder skal underordne sig deres mænd." Hun vred sig løs. "Jeg er ikke ligesom dig. Hele mit liv drejer sig ikke om min mand og kirken. Jeg ville aldrig lade Jeff bestemme, at jeg ikke måtte arbejde, som du har ladet far bestemme over dig." Hendes øjne mødte Emmas. "Har mor ikke fortalt dig om det, bedstemor?"

"Fortalt mig hvad, min ven?"

"Hun har arbejdet så hårdt på at oprette et krisecenter for gravide kvinder, men da bestyrelsen bad hende om at overtage stillingen som leder, fik far hende til at afvise dem."

"Han fik mig ikke til ..."

"Jo, han gjorde så!" indskød Suzanne.

"Nej, det havde jeg ikke hørt om," sagde Emma. Hun lagde sin hånd på Graces arm. "Er det det sted, du fortalte mig om, hvor piger, der ikke ønsker en abort, kan få hjælp?"

Grace nikkede. "Men jeg sagde ikke kun nej på grund af Stephen. Hvad ved jeg om at lede sådan en institution? Jeg er husmor. Jeg kan ikke ..."

"Mor, du har skabt hele det center fra bunden," sagde Suzanne. "Du samlede bestyrelsesmedlemmerne, skaffede finansiering, renoverede den tomme bygning, planlagde reklamekampagnen – alt sammen om ubetalt frivillig. Du er uddannet sygeplejerske og gift med en læge. Du ville passe perfekt til jobbet, og bestyrelsen ved det. Det var derfor, de spurgte dig. Men du sagde nej, fordi far ikke vil have, du arbejder. Det er jo forrykt!"

"Vi taler ikke om mig," sagde Grace med omhyggeligt kontrolleret vrede. "Vi taler om dig og Jeff."

"Men du er grunden til, at jeg tog beslutningen! Jeg nægter at leve som dig. Jeg er ligesom bedstemor. Jeg har ikke brug for en ægte mand til at tage sig af mig; jeg kan tage mig af mig selv og mine døtre. Det har jeg altid beundret dig for, bedstemor – for at opdrage mor alene, efter at din mand forlod dig."

I ét forfærdeligt øjeblik indså Emma, at det hus af løgne, hun så omhyggeligt havde konstrueret, var på nippet til at falde sammen og fange de mennesker, hun holdt af, under dets vægt. Hun havde bygget det for at beskytte og skærme dem i den tro, at kun hun ville lide, hvis det nogensinde faldt.

"Det er min skyld ..." mumlede Emma for sig selv, mens hun lod sig glide ned på den nærmeste stol. Hun mærkede hvert eneste af sine firs år.

"Nej, det er Jeffs skyld. Han tænker ikke på sin familie, kun på sig selv. Han har allerede bestemt sig for, at hans job er det vigtigste for ham. Så jeg vil gøre det samme."

“Åh, Sue ... hvor blev al kærligheden af?” spurgte Emma stille. “Kan du huske dengang, du troede, Jeff var nødt til at tage til Vietnam og kæmpe? Kan du huske, hvordan du ville følge med ham til Canada, hvis det var nødvendigt? Du var så forelsket i ham dengang. Hvor blev det alt sammen af?”

Suzanne kiggede væk. “Det ved jeg ikke, bedstemor. Det ved jeg ærligt talt ikke. Vi fik bare så travlt. Vi har begge vores karrierer ...” Hun løftede en konfektskål af slebet glas ned fra hylden og pakkede den uopmærksomt ind i avispapir. “Nu er vi vokset så meget fra hinanden, at Jeff bare sagde ja til jobbet uden overhovedet at spørge mig, hvad jeg syntes.”

“Hvad med jeres børn?” indskød Grace. “Er de ikke lige så vigtige for jer som jeres karrierer? De er så små. Hvordan kan I ødelægge deres liv på denne måde?”

Suzanne drog et træt suk, mens hun lagde den sidste stak i kassen og foldede flapperne ind. “Mor, tiderne har ændret sig, siden bedstemor blev skilt. Halvdelen af børnene i Melissas børnehaveklasse kommer fra hjem med kun én forælder.”

“Men jeres piger har brug for deres far! Du har ingen idé om, hvordan det føles at blive forladt af sin far!” Grace skælvede, som om hele hendes krop mærkede vægten af hendes ord. “Hvis du gjorde, ville du aldrig gøre dette mod Amy og Melissa.”

“Det er ikke mig, der ...”

“Nej, nu hører du efter! Jeg har skubbet mine behov og min karriere til side for at gøre din far tilfreds, sådan at du aldrig skulle gennemleve, hvad jeg gjorde. Min far forlod sin familie. Og hele mit liv har jeg følt mig svigtet – uværdig til hans kærlighed!”

“Åh, Gracie, nej. Du var dyrebar for ham. Din far elskede dig højere end selve livet.” Emma talte ofte højt med sig selv, fordi hun boede alene. Hun blev først klar over, at hun havde talt over sig, da rummet blev fuldstændig stille.

Grace stirrede målløs på hende. Hendes mund stod åben. “Hvad sagde du?” hviskede hun.

Emma mærkede jorden ryste under sig og så sin konstruktion af løgne vippe og svaje. Hun kunne stive den af med flere løgne, men hun førte sig selv bag lyset, hvis hun troede, at det ville skærme hendes nærmeste mod yderligere smerte. Pinslen i Graces stemme havde afsløret dybden af hendes sår. Og Emma kendte af erfaring til den knusende ensomhed, Suzanne ville stå overfor i de følgende år, også selvom samfundet var mere tolerant overfor skilsmisse nu i 1980, end det havde været i 1925. De usandheder, Emma havde sat så omhyggeligt sammen, havde lydløst givet efter og naglet Grace og Suzanne fast under sig.

Emma rejste sig, rakte ud efter sin datters hånd og tog den i sin. “Gracie, hvorfor arbejdede du så hårdt for at stifte den klinik? Hvorfor kæmper du så inderligt mod abort?”

“Mor, jeg vil have, at du forklarer det, du lige sagde om min far.”

“Svar på mit spørgsmål først.”

“Du ved godt hvorfor – fordi min far ikke ville have, at jeg blev født. Da han prøvede at tvinge dig til at få en abort, havde du ingen steder at gå hen, ingen til at hjælpe dig.”

“Så hvorfor sige nej til en lederstilling, når du har arbejdet så hårdt for at bygge stedet op? Specielt når sagen betyder så meget for dig?”

“Mor, vil du ikke nok ...?”

“Er det, fordi du er bange for, at din mand også vil forlade dig, Gracie?”

Hun svarede ikke. I stedet skjulte hun ansigtet og græd uden en lyd. Grace havde grædt på den måde, lige siden hun var barn, som om hendes sorg ikke var værd at forstyrre nogen med. Hendes lydløse gråd rørte Emma til tårer, som den altid havde gjort. Suzanne slyngede armene tæt omkring sin mor.

“Undskyld, mor. Det var aldrig min mening at såre dig.”

Emma længtes efter at trække alle de nedstyrtede bjælker ud en efter en, at udrede de tusinde løgne, at befri dem, hun elskede, fra brokkerne af deres ødelagte liv. Men efter mere end halvtreds år kunne sandheden forårsage mere forvirring og lidelse, end den kurerede. De måtte finde en vej ud på egen hånd.

“Suzanne, jeg vil have, at du lytter til mig,” sagde Emma. “Det var min egen skyld, at mit ægteskab endte i en fiasko, og at Karl forlod mig. Sig ikke, at du beundrer mig for det. Du har et billede af mig som en stærk, uafhængig kvinde, én du gerne vil efterligne, men det er falsk. Jeg har været skyld i meget af dette for jer begge ved at træffe de forkerte valg for år tilbage.”

Grace tørrede sine tårer og løftede omhyggeligt sit skjold af ligevægt og værdighed op igen. Hendes øjne mødte Emmas. “Fortæl mig, hvorfor du sagde det om min far.”

Han elskede dig virkelig, længtes hun efter at sige igen. I stedet flygtede Emma ind i endnu en løgn. “Ordene kom ud på den helt forkerte måde, Gracie. Jeg er ved at blive gammel. Hvad jeg prøvede på at sige var, at det er lige meget med Karl. Jeg elsker dig. Jeg ville bare ønske, at min kærlighed havde været nok for dig, at du ikke længtes sådan efter din far.”

Grace stirrede strengt på hende, som om hun krævede en nærmere forklaring. Ude af stand til at bære det, bøjede Emma sig ned for at tage et laset fotoalbum frem fra den nederste hylde. “Jeg vil, at du skal have dette her. Der er ét billede heri af Karl, vores bryllupsbillede. Du har set det før. Jeg har beholdt det, så du altid kunne vide, hvordan han så ud.”

Grace lagde armene om bogen uden at åbne den. “Jeg tror ikke, jeg kan ... ikke lige nu ...”

“Må jeg se det, mor?” spurgte Suzanne. Grace strittede ikke imod, da hun tog albummet og begyndte at bladre igennem det. “Hvem af dem er han, bedstemor?”

Emma stirrede nærsynet over hendes skulder. “Lige der. Det er Karl og mig.”

“Elskede du ham, bedstemor?”

“Da jeg giftede mig med ham? Nej. Vores familier var gamle venner. Jeg giftede mig med ham for at gøre mine forældre tilfreds. Det var sådan, man gjorde ting dengang. Det var meningen, at kærligheden skulle vokse frem, når man var blevet gift. Det her er min mor og far.” Da Suzanne bladrede videre uden at stille flere spørgsmål, drog Emma et lettelsens suk.

“Hvem er alle de mennesker?”

“De fleste af dem er gamle venner fra dengang, vi boede i lejligheden på King Street. De her er vores udlejere, Mulligan-søstrene.”

“De ’kedelige’ Mulligan-søstre?”

“Ja. Er de ikke nogle forfærdelige gamle krager?”

“Åh, mor, de var da ikke så slemme,” sagde Grace. “De kiggede efter mig, når du skulle arbejde.”

“Og det her er Tosse-Clancy sammen med fader O’Duggan.”

“Pateren, som betalte mor for at læse? Han var ung. Og så tilmed godt ud.”

Grace kom hen og kiggede over Suzannes anden skulder. “Hvor? Lad mig se. Ja, det er ham. Hver gang jeg hører nogen tale med irsk accent, tænker jeg altid på ham.”

Emma pegede på et andet billede på samme side. “Her er du, Gracie, da du var omkring fire år gammel.”

“Det er taget i Mutters hus. Jeg boede hos hende, da du fik lungebetændelse. Hun var så god ved mig. Ih dog, og det er Booty Higgins, som drev butikken.”

“Hvad er ’Booty’ for et navn?” spurgte Suzanne.

“Det var et kælenavn,” sagde Emma. “Jeg kan ikke huske hans rigtige navn længere, men han var spritsmugler i Forbudstiden.”

Grace stirrede overrasket. “Var han? Det har jeg aldrig vidst.”

Emma smilede blot.

“Hvem er de tre fyre i hvid smoking og med sort butterfly?” spurgte Suzanne.

“Åh, lad mig se,” sagde Grace. “Det må være Black Jack, Slick Mick og O’Brien! Ja, det er dem.”

“Hvem er de?” spurgte Suzanne. “De ligner gangstere.”

“Ja, men de var gode gangstere,” sagde Emma leende. “Sikke en skør samling mennesker, vi var. Nu om dage tænker jeg, vi ville være blevet låst inde på en toseanstalt. Men vi tog os af hinanden dengang, passede på hinanden. Det var den eneste familie, vi havde.”

Hun tog forsigtigt bogen ud af Suzannes hænder og lukkede den. “Er I klar over, at klokken næsten er ti, og vi knap har pakket en kasse? Fotoalbummet er til dig, Gracie. Og Suzanne skal have denne her.”

Hun rakte ind i skabet og tog en hvid guldkantet kop af benporcelæn ud. Et sart maleri af en lille pige i en falmet, lyserød kjole og kyse prydede forsiden. “Jeg

er ked af, at jeg ikke har særlig mange arvestykker at give videre til jer børn, men kulstykket er et af dem, og denne kop er et andet.”

“Åh, bedstemor, den kan jeg huske! Det er ’grædekoppen.’”

“Husker du, hvordan den virkede?”

“Hver gang jeg var ked af noget, lod du mig drikke af den, og så forsvandt alle mine tårer på magisk vis.”

Emma trykkede koppen i hendes hænder. “Hvis blot den stadig virkede, Suzy. Hvis bare jeg kunne fylde den med noget, der ville få alle dine tårer til at forsvinde.”

“Jeg forstår, hvad du mener, bedstemor.”

Var det ikke din mors kop?” spurgte Grace. “Havde hun den ikke med sig, da hun immigrerede?”

“Jo, den tilhørte mors bedstemor i Tyskland. Det var *Oma*, der gav den navnet ’grædekoppen’ for mange år siden. Da min mor forlod sin familie for at rejse til Amerika, gav Oma den til hende. Mor sagde, at hun fyldte den til randen med tårer om bord på båden til Amerika.”

“Hvordan endte den hos dig, mor?”

Emma svarede ikke. I stedet åbnede hun en skuffe i skabet og tog en slidt cigarkasse ud. “Kan du huske dem her, Gracie?” Indeni var der tre sømmede strimler stof – grønt fløjel, lilla satin, hvid brokade – elegant kantet med blonder og frynser.

“De små stolaer, jeg lavede! Åh, mor, har du virkelig gemt de fjollede tingester i alle disse år.”

“Har du lavet dem, mor? Hvad er det?”

“Stolaer ... det er en slags sjal, som præster har på over deres præstekjoler ved særlige lejligheder. De her er bare i dukkestørrelse. Jeg lavede dem, mens jeg boede hos Mutter.”

“Du må hellere lade være med at vise dem til Amy og Melissa, ellers snupper de dem til deres Barbiedukker.”

Grace lagde cigarkassen til side og rakte ud efter endnu en tom flyttekasse, som hun fyldte med bøger fra Emmas hylde. Emma holdt vejret, da en slidt, læderindbundet lommebog faldt ud fra sit gemmested bag de andre bøger. Det sorte læderbind var let buet efter mange år i en brystlomme, og formen havde tilpasset sig en mands brede brystkasse.

“Er det en bibel?” spurgte Grace. Før Emma kunne stoppe hende, åbnede Grace bogen og læste inskriptionen på den første side. “Overrakt til fader Thomas O’Duggan, den 5. juni 1923.” Hun stirrede på Emma i forbløffelse. “Mor, hvorfor i alverden har du fader O’Duggans bønnebog?”

“Jeg ... jeg har ingen anelse om, hvor den kan være kommet fra. Lad mig se den ... Jeg burde vel give den tilbage til hans familie eller nogen fra hans kirke.” Bogen syntes at brænde i hendes hænder, ligesom løgnene der brændte i hendes

hjerter. Siderne raslede som tørre blade, idet Emma famlende søgte efter det sted, der var markeret af det falmede, lilla bånd.

Gud, vær mig nådig i din godhed, udslet mine overtrædelser i din store barmhjertighed! Vask mig fuldstændig ren for skyld, rens mig for synd! For jeg kender mine overtrædelser, og min synd har jeg altid for øje. Da siden blev sløret, lukkede Emma bogen.

Lågerne og skufferne i hendes skab stod åbne, klar til at blive tømt, så hun kunne komme videre til det næste stadie i sit liv. Emma længtes efter at gøre det samme med sin fortid – at tømme den for alle dens hemmeligheder, så Grace og Suzanne kunne komme videre i deres liv – men det var umuligt. Hvis hun dog bare ikke havde ødelagt alting på den måde. Hun lagde omhyggeligt bogen ned og greb i stedet et indrammet fotografi af Suzanne og Jeff med deres to piger.

“For jeg, Herren din Gud, er en lidenskabelig Gud,” reciterede Emma, “Jeg straffer fædres skyld på børn, børnebørn og oldebørn ...”

Suzanne stirrede forundret på Emma. “Hvad sagde du, bedstemor?”

“Ingenting ... bare noget, far engang sagde til mig for år tilbage.” Hun drejede fotografiet rundt, så Suzanne kunne se det. “Din mor har ret,” sagde hun sagte. “Det, du og Jeff gør, vil påvirke disse børn resten af deres liv. Træf ikke din beslutning ud fra de valg, din mor traf. Hun var påvirket af de forkerte valg, jeg traf. Og mine beslutninger var baseret på min egen mors fejltagelser. Og sådan bliver det ved, igen og igen. Vi er ligesom sådan nogle trædukker, der ligger inde i hinanden, hvor hver tager form efter den, der kommer før. Nogen må åbne den sidste, nogen må bryde mønsteret. Lær af fortiden, Suzy, gentag den ikke.”

“Men, bedstemor ...”

“Har du nogensinde hørt min mors historie?”

“Det tror jeg ikke. Måske for mange år siden.”

“Så er det måske på tide, at du hører den.”

DEL 1

Louises historie
1894 - 1904

KAPITEL 1

RHINDALEN, TYSKLAND, 1894

Det havde lignet enhver anden juleaften til at begynde med. Latteren flød gennem fars solide stuehus sammen med aromaen af stegt gås og æblestrudel. Jeg var hjemme igen for at tilbringe julen sammen med min familie efter at være blevet Friedrich Schröders brud kun fire måneder tidligere. Mine søstre, Ada og Runa, var kommet hjem sammen med deres familier, og vores bror Kurt, som drev gården sammen med far, havde krydset markerne ovre fra sit hus, sammen med sin kone, Gerda, og deres børn. Emil, som stadig boede hjemme, sprang rundt omkring os alle som en hundehvalp, henrykt over at have stuehuset proppet med sine kære endnu en gang.

Jeg tilbragte selvfølgelig hele formiddagen i køkkenet, albue ved albue med tre generationer af kvinder af Fischer-familien. Vi havde travlt med at lægge sidste hånd på middagen. Småbørn balancerede på mine søstres hofter eller klyngede sig til deres skørter, mens vi arbejdede, og føjede deres snøften og hylene til støjen fra de klingende gryder og boblende kedler. Jeg nød hvert larmende, kaotisk øjeblik, mens jeg sad ved bordet og skrællede kartofler. De fire miles græsgange, landbrugsjord og skov, der lå mellem fars gård og mit nye hjem i landsbyen, havde ikke brudt den forbindelse, der var smedet mellem mig og disse andre kvinder. Den forbindelse bestod af de "tre K'er" – *Kinder*, *Küche* og *Kirche*. Disse tre – børn, køkken og kirke – definerede enhver god, tysk hustrus liv. Ligesom enhver anden kvinde i min familie fandt jeg min pligt, min identitet, i dem.

"I beder snart om et klask med denne her træske," advarede Ada sine to børn, da de fór gennem køkkenet sammen med deres fætter og forsøgte at stjæle en syltet asie fra fadet på skænken.

"Åh, lad dem være," sagde mor. "Én lille syltet agurk ødelægger ikke deres appetit. Desuden er det jo jul." Mens hun holdt de forbudne lækkerbiskener inden for deres rækkevidde, så jeg til i forundring over, hvordan min mor, som havde opdraget fem børn med strenge regler og disciplin, havde forvandlet sig til en helt anden kvinde, da hun blev bedstemor.

"Så får I ikke mere! Hold jer ude af køkkenet!" råbte Ada, da børnene stak igen i fuld gang med at slikke den søde lage af fingrene. "I det mindste er mændene fornuftige nok til ikke at gå i vejen," brummede hun.

"Hvor er de alle blevet af?" spurgte jeg.

“De er i dagligstuen,” sagde mor, “i gang med at diskutere politik og priser på landbrugsjord, formoder jeg.”

Runa rystede på hovedet. “Tro ikke på det, Louise. De sidder og ryger fede cigarer og drikker snaps. Og jeg vil vædde mine æggepenge på, at de er ved at lære din Friedrich alle deres dårlige vaner også.”

“Åh-åh,” sagde Oma, “jeg ville skynde mig at slæbe ham med hjem, hvis jeg var dig, Louise.” Alle lo. At blive drillet af de andre kvinder var prisen, jeg måtte betale for at være den yngste brud. Der var sikkert en masse mere på vej, før dagen var omme.

Min bedstemor, Oma Fischer, rådede over køkkenet fuldt af kvinder. De grå øjne skinnede i hendes rynkede ansigt, og en lok hår, hvidt som uld, var ved at glide ud af hårnålene, mens hun travlt rumsterede omkring det varme komfur. Hun dryppede julegåsen, lukkede ovnlågen og standsede så op ved bordet for at stryge min kind. Jeg elskede berøringen af hendes bløde, fyldige hænder. De duftede af kanel og nellike.

“Hvor ser du køn ud i dag, *Liebchen*,” sagde hun til mig. “Og så voksen, med håret sat op i en fransk knold.” Jeg havde aldrig tænkt på mig selv som køn, før Friedrich begyndte at sige til mig, at det var jeg. Og selvom jeg var nitten og gift nu, syntes jeg knap nok, at jeg var voksen. Hver gang jeg betragtede mit ansigt i spejlet i håb om endelig at se en kvinde stirre tilbage, blev jeg altid skuffet over at se en ung piges runde, uskyldige ansigt med fregner på næsen og trutmund ligesom et barns. I stedet for de slanke, høje kindben, jeg længtes efter, fik mine kinder smilehuller og rødmede som en skolepiges, når jeg smilede.

Oma bøjede sig ned og kyssede min pande. “Hvad er det, der giver dig sådan en rosenglød og dejligt smil?”

“Det må være hendes flotte, nye ægtemand,” sagde Ada og blinkede med øjet. “Hun og Friedrich er jo stadig nygifte.” Jeg mærkede farven stige op i mine kinder mod min vilje.

Runa, som var otte måneder henne i sin graviditet, smilede vidende. “Kunne det være moderskabets glød, lillesøster?”

Jeg gik til angreb på kartoffelskrællerne, idet jeg mærkede min rødmen blive dybere, og ønskede, jeg kunne løbe ud og gemme mig blandt børnene. Jeg var rimelig sikker på, at jeg ventede mig, men Friedrich og jeg var blevet enige om ikke at dele nyhederne med nogen endnu. Det var stadig vores egen særlige hemmelighed, som skulle nydes og skattes et stykke tid endnu, kun mellem os to.

“Lyt ikke til mine fjollede søstre, Oma,” sagde jeg. “Hvis jeg har nogen glød, så er det på grund af kulkomfuret. Gåsen er ikke den eneste, der steger.” Jeg skar den sidste kartoffel over og lagde den ned i vandet til de andre, hvorefter jeg bar gryden over til komfuret, så den kunne koge. Køkkenet var dampende varmt, og jeg tørrede fugten af vinduet, så jeg kunne se ud.

På den anden side af det duggede glas lå gårdspladsen under et dække af ny sne. Fars kvæg sås som en stærk kontrast imod den, idet de krøb sammen ovre ved bækken. Jeg smilede for mig selv ved mindet om, hvordan disse uvidende dyr havde bragt Friedrich og mig sammen – hans far ejede slagterbutikken, hvor far solgte sit oksekød. I kraft af deres livslange venskab var det kun naturligt for far og hr. Schröder at arrangere et parti mellem slagterens fjerde søn og fars yngste datter.

Jeg vendte mig bort fra vinduet, samtidig med at mor tog en pause fra sit arbejde og kiggede rundt i det overfyldte køkken. “Nå, hvad har jeg glemmt?” mumlede hun.

Alle lo. Mor lavede så mange forskellige retter til familiesammenkomster, at hun altid glemte at sætte en af dem på bordet. Vi fandt den altid længe efter, at måltidet var forbi, i spisekammeret eller den lune ovn.

Vores latter forvandlede til en omsorgsfuld mumlen, da Runas treårige datter vaklede ind i køkkenet opløst i tårer. “Hun klemte fingeren i døren,” meddelte en ældre kusine. Træt og overspændt vrælede pigen højt. Runa kunne ikke trøste hende.

“Jeg ved lige, hvad hun har brug for,” sagde Oma. Hun rakte op på hylden i dækketøjsskabet og tog den hvide porcelænskop, som jeg huskede så tydeligt fra min egen barndom. Den fine, lille pige i den lyserøde kjole, som var malet på forsiden, var ikke blevet en dag ældre. Oma fyldte koppen med tyk kærnemælk fra spisekammeret.

“Så så da,” trøstede hun. “Et par små slurke fra Omas grædekop skal nok ordne det, ikke, lille ven?”

Jeg betragtede, hvordan koppen gjorde sin virkning. Så snart mælken var væk, var alle min nieces tårer også forsvundet. Latter og tårer ... og derefter latter igen. De ord, som var broderet på Omas yndlingsnavneklud, var sande: *Glæde og sorg de kommer og går, som ebbe og flod os når.*

“Det er tid til gaverne,” hviskede mor til mig. “Siden du ikke er i gang med noget andet, så gå ind og tænd lysene for mig. Få Friedrich til at hjælpe dig med de øverste. Bed far om at ringe med klokken, når alt er parat.”

Jeg mærkede et gys af spænding, da jeg bandt mit forklæde op og listede ud af køkkenet. For ikke særlig mange år siden havde jeg været blandt børnene, der snart ville træde ind i dagligstuen og stirre med åben mund i ærefrygt for det glitrende træ og undre sig over, hvordan alle gaverne, der var stablet under det, på magisk vis var dukket op. Nu var jeg en af de voksne og hjalp til med at skabe fortryllesen. Jeg kunne ikke sige, hvilken rolle jeg foretrak.

Døren til dagligstuen var lukket for at holde de nysgerrige børn ude, men jeg kunne høre mændenes stemmer på den anden side, selv før jeg åbnede den. Til forskel fra latteren og harmonien i køkkenet var stemningen i dagligstuen anspændt, stemmerne højlydte og uenige. Opslugt som de var af deres diskussion, opdagede mændene knap nok, at jeg var trådt ind i rummet.

“Nej, jeg kan ikke være enig med dig,” sagde Friedrich. Hans bryn rynkede sig, idet han skubbede sit sandfarvede hår bort fra panden. “Det er overhovedet ikke nødvendigt.”

Far gestikulerede kraftigt og brugte sin cigar til eftertryk. “Rusland og Frankrig er allierede nu. Vi ville blive tvunget til at udkæmpe en krig på to fronter. Vores militær må være stærkere end deres hære tilsammen.”

“Men hvad ender det med?” spurgte Friedrich. “Hvis vi øger vores militærstyrke, vil de også øge deres. Europa er allerede en væbnet lejr, der bare venter på en gnist, der sætter gang i en krig.”

“Et stærkt militær er det bedste værn mod krig,” insisterede Kurt.

Jeg gik tværs gennem stuen over til det nyligt fældede grantræ i hjørnet og begyndte at efterse lyseholderne. Jeg sikrede mig, at de sad godt fast, og at lysene ikke rørte ved nogen andre grene. Mens jeg lyttede til diskussionen, blev jeg forfærdet over at opdage, at far, mine brødre, Kurt og Emil, og mine to svogre, Ernst og Konrad, alle var enige om, at Tyskland havde brug for et stærkt militær. Og de var alle enige om, at det både var en pligt og en ære at kæmpe og dø for fædrelandet. Min mand var ikke enig.

Ved at kaste et blik på dem kunne jeg se, at han også så anderledes ud, som han stod der mellem mine muskuløse familiemedlemmer. Han var den eneste, der havde vest på under jakken i stedet for seler, den eneste, der havde et omhyggeligt klippet Belgrave-fuldskæg i stedet for bakkenbarter og et overskæg formet som et cykelstyr. Men Friedrich *var* jo også anderledes end de andre, den eneste med en universitetsuddannelse. Min far havde været så stolt over at få en lærd mand i familien – endda en skolelærer. Nu kæmpede far sig op fra sin lænestol for at rejse sig og deltog i diskussionen med sin nye svigersøn.

“Forventer du, at Tyskland skal stå og se hjælpeløst til,” spurgte han, “mens Frankrig indleder en krig på én front og zaren indleder en på den anden?”

“Jeg siger bare, at de penge, kejseren bruger på at bevæbne Tyskland, ville være bedre brugt på at bekæmpe fattigdommen i vores egne industriområder.”

Jeg havde aldrig hørt Friedrich hæve stemmen før. Jeg standsede op midt i det, jeg var i gang med, for at stirre på ham. Han var højere end mine brødre, men slankere. Kurts og Emils muskler var resultatet af mange års af landbrugsarbejde. Da jeg første gang hørte om, at far havde arrangeret et parti for mig med slagterens søn – som havde været væk på universitetet i fire år – var jeg skrækslagen for, at Friedrich havde forandret sig, at han måske nu lignede sin far, som var lige så fed og lyserød som de pølser, der hang i hans butiksvindue. Jeg var blevet lettet over at finde ud af, at slagter Schröders søn, som var fem år ældre end mig, var slank og lys i huden, med dybsiddende øjne så lyseblå som vinterhimlen. Hans øjenbryn og skæg, en tone mørkere end hans sandfarvede hår, havde samme farve som muskatnød med brune, rødbrune og gyldne hår blandet sammen. Hans træk var

for kantede til at kunne kaldes flotte, men hans udtalte styrke og den måde, han interesserede sig for mennesker på, havde tiltrukket mig med det samme. Efter blot tre måneders kurmageri og fire måneders ægteskab kendte jeg ham stadig knap nok. Og jeg havde aldrig rigtig lagt mærke til den dybe kontrast mellem ham og mine familiemedlemmer før. Nu bekymrede den mig. Hvorfor kunne han ikke være mere ligesom far eller Kurt?

“Er du imod al krig, unge mand?” spurgte far. “For Skriften er jo fyldt med slag udkæmpet i den Almægtiges navn.”

“Det er sandt, hr. Men når krigen endelig kommer, vil den blive udkæmpet i griskhedens navn, ikke retfærdighedens. Kristus satte altid menneskers behov før regeringer og institutioner. Had og vold er ikke acceptabelt blandt hans efterfølgere. Han sagde: ‘Salige er de, som stifter fred, for de skal kaldes Guds børn.’ “

Kurt lagde sin hånd på Friedrichs skulder. “Hvis kejseren godkender den nye rekrutteringsplan, vil du ikke have noget valg. Du og jeg vil begge blive inkluderet i indkaldelsen, om vi så er gift eller ej.”

Friedrich bøjede hovedet. “Ja, det ved jeg godt.”

Min bror Emil, der kun var sytten, virkede begejstret ved den udsigt. “Vi kunne blive sendt til Kina ... de afrikanske kolonier ... hvor som helst!”

“Dine religiøse overbevisninger vil ikke betyde det fjerneste for kejseren,” sagde far. “Du vil enten tjene i hans hær eller ryge i fængsel.”

“Jeg vil aldrig tjene i hans hær.”

Jeg tabte den æske tændstikker, jeg havde i hånden. “Er det sandt, Friedrich? Kan de tvinge dig til at vælge mellem at komme i hæren eller ryge i fængsel?”

Mændene vendte sig overrasket mod mig, som om de så mig for første gang.

“Ja, det er sandt,” sagde han og bøjede sig ned for at samle tændstikkerne op.

“Men ... men du er skolelærer, ikke soldat.”

“Louise,” sagde han sagte, “lad mig hjælpe dig med lysene.” Han strøg en tændstik og begyndte at tænde dem. Han kunne uden besvær nå de øverste i toppen. Jeg så på ham, som om han var en fremmed.

Far rømmede sig. “Hør her, kejserens mægtige planer er fuset ud mange gange før. Der er ingen grund til at bekymre sig om noget, der måske aldrig kommer til at ske. Det er jo jul, trods alt.”

Hans ord brød anspændtheden, og få minutter senere lo mændene, alt imens de hjalp Friedrich med lysene, som om intet i deres liv nogensinde ville ændre sig. Men jeg vidste, at mit eget liv havde ændret sig. Jeg stirrede på alle de mænd, jeg elskede, samlet om det glitrende træ, og havde det, som om jeg betragtede dem på stor afstand.

Da det sidste lys var tændt, hentede far den lille sølvklokke fra kaminhylden. “Godt så, hold afstand,” sagde han med et bredt smil. “Jeg vil ikke have nogen trampet ihjel.”

Ved lyden af klokken strømmede børnene ind i dagligstuen under begejstrede hvin, snart efterfulgt af mødrene og bedstemødrene. Børnene vred sig rastløst, mens far læste den velkendte julehistorie op fra familiens bibel, hvorefter de endelig kunne få deres gaver op. Mor havde lavet kludedukker og nye vanter til pigerne. Far og Emil havde snittet legetøjsbåde og snurretoppe af træstumper til drengene. Fra landsbyens butik kom en rangle af sølv, et dukkestel og en skinnende rød kælk.

Friedrich smilede sit generte smil, idet han overrakte mig en smukt indpakket gave. "Denne her er til dig. Glædelig jul."

Under indpakningspapiret, i en æske fra en fin butik i Stuttgart, lå et håndspejl i sterlingsølv. Indgraveret på bagsiden, mellem slyngninger af blomster og blade, stod mine initialer: "L. S." Synet af dem rystede mig. De mindede mig om, at jeg ikke længere var Louise Fischer, men Louise Schröder. Jeg tilhørte Friedrich.

"Kan du lide det?" Han smilede, mens han blidt strøg en hårlok væk fra min pande. Hans kærtegn ville have syntes naturligt i enrum i vores eget hjem, men det gjorde mig forlegen her i fars hus. De andre mænd gjorde aldrig sådan noget. Faktisk så jeg, da jeg kiggede rundt i rummet, at alle mændene sad på stiv, sikker afstand af deres hustruer. De gaver, de gav dem, var praktiske ting, såsom et nyt sjal eller et par handsker, ikke noget så ekstravagant og personligt som et håndspejl af sølv.

"Det er ... smukt," mumlede jeg. Jeg mærkede varmen strømme op i mine kinder. Jeg vidste ikke, hvordan jeg skulle fortælle ham, at jeg var glad for hans gave, mens min familie var tilstede. Jeg ville ønske, at Friedrich og jeg kunne have det helt for os selv i stedet for at udstille det i alles påsyn. En sær fornemmelse fór igennem mig, idet jeg følte mig mere som en del af Friedrichs liv end min families. Så gik det over, da mor og Oma rejste sig for at gå tilbage til køkkenet. Jeg undskyldte mig hurtigt for at hjælpe med maden.

Julemiddagen var en støjende affære, hvor alle var pakket tæt omkring bordet i spisestuen og sendte fade rundt med stegt gås og røget flæsk, skåle med flødekartofler og sauerkraut, og med syltede løg og blodpølse og sild. Da vi havde spist os mætte, var det blevet skumring. De andre kvinder og jeg skyndte os at vaske op inden juleaftenens gudstjeneste, mens mændene svøbte sig i deres varmeste tøj for at gøre deres pligt og spænde heste for kanerne.

Den lille stenkirke i landsbyen så ud, som den havde gjort hver eneste juleaften i mit liv. Stearinlysene, julesangene, historien om barnet, der blev født i en kostald, alt sammen styrkede den tro, at mit liv var en del af en ubrudt tradition, der aldrig ville ændre sig.

"*Fred på jord ... fryd på jord,*" sang vi. Der ville ikke blive nogen indkaldelse til militæret, ingen krig. Jeg ville leve mit liv, præcis som alle andre kvinder i min familie havde gjort det. I nat og hver nat, indtil jeg var lige så gammel som Oma, ville jeg sove ved siden af min mand i fred.

Da gudstjenesten var til ende, sagde Friedrich og jeg godnat til min familie og gik det korte stykke vej hjem fra kirken til vores lille hus i landsbyen. Det var koldt inde i huset, fordi støbejernskomfuret havde stået ubenyttet hele dagen. Jeg beholdt min jakke og kappe på og stod og rystede, mens jeg ventede på, at Friedrich fik rystet asken ud og lagt kul og optændingsbrænde på, så der kunne komme gang i ilden. Hans slanke hænder var hurtige og dygtige til deres arbejde, hans tanker rettet mod opgaven. Jeg betragtede ham og mærkede et gys af glæde over, at jeg hørte til ham, hørte sammen med ham. Jeg bar hans barn.

Da han var færdig, vendte han sig mod mig og børstede soden af hænderne. "Du fryser. Kom og stå tættere på. Ilden får fat om et øjeblik." Han lagde armene om mig for at varme mig.

Pludselig eksploderede en klump harpiks i brændet som et pistolskud og splintrede min lykke, idet jeg blev mindet om truslen om krig. Jeg løftede hovedet fra Friedrichs skulder for at stirre op på ham.

"Friedrich ... det du og far og Kurt talte om i dag inde i dagligstuen ... hvornår kan indkaldelsen til militæret komme? Hvornår ved du det med sikkerhed?"

"Jeg er så ked af, at du skulle høre det, Louise. Det sker måske aldrig, og så har vi voldt dig bekymringer for ingenting." Han forsøgte at drage mig ind til sig igen, men jeg skubbede ham væk. Jeg vidste bedre end at udspørge min ægtemand, men jeg kunne ikke lade være.

"Hvad vil du gøre, hvis du bliver indkaldt?"

Brændet inde i komfuret knitrede og smældede, mens der kom ild i det. Lysende flammer blafrede bag gitteret. Friedrich tænkte længe før han svarede. Da han talte, var hans ord langsomme og velovervejede, hans øjne sorgfulde:

"Jeg kunne aldrig rette et gevær mod en mand og dræbe ham, bare for at hjælpe kejseren med at vinde et stykke af nogle andres land. Måske, hvis vi blev angrebet, kunne jeg kæmpe imod, men selv da ... selv da siger Bibelen, at vi skal elske vores fjender."

"Men far sagde, at de ville sende dig i fængsel, hvis du ikke tager af sted. Du ville miste dit arbejde, og de ville aldrig lade dig undervise igen, hvis du var tidligere straffet. Og barnet ..."

"Louise ... Louise ... det vil ikke ske." Han tog mine iskolde hænder i sine og holdt dem ind mod sit bryst. Jeg kunne mærke hans hjerte banke stærkt og regelmæssigt under dem, og jeg begyndte at græde.

Friedrich blev ude af sig selv ved synet af mine tårer. Han stod ved siden af mig og vred sine hænder. Jeg kunne fornemme, at han gerne ville holde om mig, trøste mig, men han tøvede, usikker på, hvad han skulle gøre. Jeg havde aldrig grædt, når han var tilstede.

“Louise, græd ikke ... Jeg er så ked af det ... vil du ikke nok holde op med at græde? Jeg ønsker ikke at komme i fængsel, men ... hvis Kristi lære kommer i konflikt med menneskers love, er jeg nødt til at adlyde Gud.”

Hans ræsonnement forekom mig så mærkeligt. Mændene i min familie stod op før daggry for at gøre deres arbejde, ikke for at læse i Bibelen ved lampelys. Aldrig i mit liv havde jeg set far på sine knæ i bøn, som jeg ofte så Friedrich. Min bror Kurt var hjælpepræst i landsbyens kirke, og han havde heller ikke lyst til at tjene i kejserens hær, men han ville vælge det alternativ frem for at komme i fængsel.

“Jeg forstår det ikke,” sagde jeg grædende.

“Det ved jeg, du ikke gør. Det kan jeg se nu, og jeg ville ønske, jeg kunne finde en måde at forklare det på uden at gøre dig ked af det.” Han trak et lommeterklæde frem fra sin vestelomme og rakte mig det akavet. “Her, brug det. Det er rent.”

Jeg tørrede hurtigt mine øjne og pudsede næse, flov over, at han så mig så følelsesladet. “Undskyld ... det må være min tilstand. Og det har været en lang dag ...” Mens jeg kæmpede for at få mine følelser under kontrol, tog Friedrich en dyb indånding.

“Louise, Gud har velsignet mit liv på alle mulige måder – givet mig mulighed for at få en uddannelse og et godt arbejde, sendt dig ind i mit liv. Jeg ved, at han vil fortsætte med at give os det, der er bedst for os og vores barn. Vi må stole på ham og ikke bekymre os om i morgen. Vi er i hans hænder.”

Friedrich talte altid så mærkeligt, så intimt om Gud, som om den Almægtige talte til ham på samme måde, som han talte til mennesker i Bibelen. Jeg troede selvfølgelig på Gud. Jeg havde gået i kirke med min familie hele mit liv. Men Friedrichs tro var anderledes på en eller anden måde. Det var én ting mere ved ham, som jeg ikke forstod.

Ilden var endelig begyndt at opvarme det lille rum. Jeg løsnede min kappe og gik hen for at hænge den på knagen ved døren. Friedrich skyndte sig at hjælpe mig med det og lagde så sine hænder på mine skuldre og fik mig til at se på ham igen.

“Louise, jeg vil ikke have, at du bekymrer dig mere om den indkaldelse. Vil du love det?” Han var så foruroliget på mine vegne, så ulykkelig, at jeg lod ham tage mig i sine arme igen. Jeg ønskede brændende at stole på ham, at have blind tiltro til min mand, men det var så svært.

“Godt, Friedrich,” løj jeg. “Jeg lover, jeg ikke vil bekymre mig.”